

MTÜ Rannamänniku kaitseks arvamus merealade planeeringust

Eestimaal on suur hulk inimesi, kelle jaoks saab elektrit seinast pistikupesast. Õnneks on ka neid, kes mõistavad, et põlevkivienergia pole jätkusuutlik ja on vaja leida ning arendada uusi keskkonnasõbralikke lahendusi. Üheks võimaluseks on tuuleenergia kasutamine tuulikute merre paigutamisel. Sel juhul tekib kohe küsimus, kui palju ja kuhu.

Rahandusministeerium algatas hiljuti avaliku arutelu Eesti merealade planeeringu kohta. MTÜ Rannamänniku kaitseks esitas sellele ettepanekuid ja seisukohti, mida kokkuvõtlikult alljärgnevalt laiemas üldsusega jagame.

Rahandusministeerium esitatas Eesti riiklike merealade planeeringuks järgmised eesmärgid. *“Mereala ruumiline planeerimine on vahend merekasutuse pikaajaliseks kavandamiseks, mis võtab tasakaalustatult arvesse nii majanduslikke, sotsiaalseid, kultuurilisi kui looduskeskkonna huve ja vajadusi. See võimaldab määratleda, kus ja millistel tingimustel on merealadel erinevate inimtegevuste elluviimine kõige otstarbekam, et oleks tagatud nii mereressursside kasutamisest saadav majanduslik kasu kui ka mere ja rannikuala väärtus sotsiaalselt ning kultuuriliselt olulise alana. Iga tegevuse kavandamisel on vajalik silmas pidada, et mistahes inimtegevuse aluseks on merekeskkonna hea seisundi saavutamine või säilitamine.”*

Planeeringu eesmärgid on laiapõhjalised ja võtavad arvesse väga erinevaid valdkondi. Kahjuks on aga praegu väljapakutud lahendus tugevalt tuuleenergia poole kaldu. Merre paigutatud tuuleparkide arendusalad ei arvesta teiste mere kasutusalaaladega. Ühe sektori arengueelised on merealade planeeringus peidetud sisutühjade loosungite taha.

Oleme mures, et senine Hiiumaa ja Pärnumaa merealade negatiivne planeeringukogemus ning sellega seotud konfliktide lahendamata jätmise kandub üle ka ülejäänud merealadele. Huvide konflikti, ebakvaliteetse planeerimistegevuse ning keskkonnamõjude hindamata jätmise tõttu on tekkinud lahendamata probleemide pundar. Lahenduste leidmisele ei tule kasuks ka sisuliselt juba kõigile planeeringus kavandatud tuuleenergeetika aladele esitatud hoonestusloa menetluste esitamise ebavõrdne kohtlemine ning vähene läbipaistvus.

Tasakaalustatud merekasutus planeeringu jõudmatust iseloomustab ka fakt, et seda pole kooskõlastanud koguni kaks ministeeriumi - keskkonna- ja maaeluministeerium.

Meie hinnagul on merealade planeeringu ja selle keskkonnamõjude hindamise aruande oluliseks puuduseks asjaolu, et planeeringu viib läbi üks ja sama ettevõtte

OÜ Hendrikson ja Ko. On ebatõenäoline, et planeeringulahenduse esitus ja mõjude hindamine ainult ühe ettevõtte poolt toimub sõltumatult ning piisava kriitilisuse ja värske lähenemisega. Veelgi enam, ettevõtet kauaaegselt juhtinud isik on viimastel aastatel otseselt seotud avamere tuulepargi arendusega Saaremaal.

Merealade planeeringu keskkonnamõjude aruandes on tuuleparkide visuaalse mõju analüüsi käsitlet eksitav. Märgitakse, et tuulikute visuaalset mõju on hinnatud teaduskirjanduses ja eksperttöodes vaid ligi 137 m kõrgusel tuulikutel[1]. Sama allikat refereerides räägitakse erinevatel kaugustel olevate tuulikute mõjust ning analüüs lõpeb väitega, et kõrgemate tuulikute kohta puuduvad asjakohased uuringud. Samas on juba olemasolevate tuuleparkide hoonestuslubade taotlustes tuuleparkide suurimaks kõrguseks kavandatud 300 - 400 meetrit ning arendusalade lähimaks piiriks ka kõige väärtuslikumatele merevaadetega sihtkohtadele kõigest 10 km. Selline suure ulatusega (Kõpu poolsaar Hiiumaal, sisuliselt kogu Lääne-Saaremaa, Kihnu, Ruhnu ja Häädemeeste valla tähtsamad suvitusrannad) visuaalse mõju hindamata jätmine sobivate referentsuuringute puudumisele viidates on oluline puudujääk merealade planeeringus. Selle asemel, et objektiivselt hinnata tuuleparkidest tulenevaid visuaalmõjusid ja nende vastuvõetavust ühiskonnale, püütakse neid mõjusid hoopis varjata. Lahendusena pakutakse välja vaatekoridoride loomist, kuid selliste koridoride planeering on välja töötamata ja kehtestamata. See puudus suurendab kindlasti arendajate ja kogukondade vahelist konflikti. Kavandades ulatuslikel aladel elektritootmist väga kõrgete tuulegeneraatoritega on riigil kohustus suhtuda täie vastutusega nende mõjude täpsesse hindamisse, kaasates selleks vajadusel innovatiivseid lahendusi ja parimaid eksperte. Ettepanek on kaaluda näiteks reeglit, et tuuliku kõrgus võiks olla 100 meetrit kaldast 10-20 km, 200 meetrit 20-30 km, 300 meetrit 30+ km kaugusel jne.

Samuti on planeeringus piisava tähelepanuta sotsiaal-majanduslikud mõjud. Tuleks loobuda rannikule liiga lähedale jäävatest tuuleenergia arendusaladest. Kiirelt arenev tuulikute tehnoloogia liigub üha sügavamatele merealadele ja ujuvplatvormidele. Praegune visuaalmõjude arvestamata jätmine ja selle asemel küsitava väärtusega kompensatsioonimehhanismide pakkumine pole kahjuks lahendus. Seda enam, et puuduvad leevendusmeetmed turismile, rannakalandusele jm rannikupiirkondade ettevõtlusele. Väide, et merealade planeeringu lahendus ei mõjuta turismisektorit negatiivselt, on ekslik ja teema vajab turismi huvirühmade osalusel põhjalikku analüüsi. Turismisektor on COVID-19 mõju ja hooajalisuse tõttu niigi haavatud. Teeme ettepaneku töötada välja kompensatsioonimehhanismid ka piirkondliku turismi ja muu väikeettevõtluse (kalapüük jms) toetamiseks ning meetmed pärandelustiili ja -kultuuri toetamiseks ning hääbumise vältimiseks. Pärnumaa, Hiiumaa ja Saaremaa puhkerannad on ka rahvusvaheliselt hinnatud külastuskohad.

Planeeringu KMH aruandest on loetav: *“Merealade kaitse alla võtmine on seni toimunud ükshaaval ning Eesti merealadel pole hinnatud juba olemasolevate kaitsealade ja meetmete efektiivsust. Samuti pole kaitsealade võrgustiku loomisel*

arvestatud võrgustiku sidusust” Nõustudes eeltoodud järeldusega rõhutame, et terviklik koostöö merekaitsealade võrgustiku loomisel, kehtestamisel ning planeeringulahenduste arvestamisel on täna eriti aktuaalne, kuna Euroopa Liidu looduskaitsepoliitika viimased eesmärgid näevad ette liikmesriikide merekaitsealade võrgustiku vähemalt 30%-list [2] mereala kasvu aastaks 2030. Praegu on Eestis merekaitsealade katvus ligi 18%.

Vastava analüüsi läbiviimine ja täiendavate kaitsealade ning olemasolevate kaitsemeetmete efektiivsuse hindamine peaks olema läbi viidud ja esitatud merealade planeeringulahenduse tervikliku osana. Tegemist on ju nii looduskaitse kui tuuleenergia tasakaalustud lahenduse leidmisega. Selleks julgustame erinevaid riigiasutusi koostööd tegema. Olulise sisendina peaks Eesti Ornitoloogiaühingul valmima sügiseks linnukaitsealade omavahelise sidususe ja piisava kaitse analüüs. Sarnaseid uuringuid tuleks tellida ka teiste elurikkuse ja loodusväärtus rühmade (hülged, kalastik, merepõhja elustik jne) lõikes. Planeeringu mõjude hindamisel ei saa nõustuda lähenemisega, kus puudub mõjude sisuline hindamine ning riskide eraldi ja koostoimes kaalumise. Ettekäändeks tuuakse andmete puudumist või vähesust. Oleme seisukohal, et riiklikku merealade planeeringut pole võimalik enne kehtestada, kui vastav sisend on jõudnud ka planeeringu ruumikasutuse ning kaitsealade tervikliku ja piisava võrgustiku loomise ettepanekuteni.

Ettepanek on mitte kehtestada praegustele eesmärkidele mitte vastavat merealade planeeringut ja tagasi võtta kõik hoonestuslubade taotlused merel. Praegune avalikkuse kaasamiseta ja ettevõtjate erihuvist lähtuv hoonestuslubade taotluste laviin ja nende menetlemine juba enne planeeringu kehtestamist kujutab endast meie ühise mereala varjatud privatiseerimist.

Lisaks tuleks Pärnu mereala praegusel kujul planeering tühistada ja koos Hiiumaa omaga integreerida peale vastavate arenduse ja teiste sektorite vajadustega arvestamist ühtsesse riiklikku terviklikku planeeringulahendusse. Õiguslikult ja tehniliselt pole vastuvõetav ning põhjendatud, et ühtse looduslikult tervikliku mereala sees on üks suur ja kaks väiksemat maakondlikku planeeringut, neist Hiiumaa planeering on kohtus tühistatud.

Selleks, et planeeringu eesmärgid ja merealade kasutus leiaksid ühiskonnale ja keskkonnale vajaliku tasakaalupunkti ning heakskiidu, tuleks lähtuda tasakaalustatud planeerimismudelidest. Tuleks töötada välja Eesti omatarbeks vajaliku tuuleenergeetika eesmärgi täitev ja võimalikult väikese muude kasutusvaldkondadega konflikti sattuv planeeringulahendus omatarbe tasemel energiatootmise kavandamiseks. Arvestades Eesti mereala ja majandusvööndit tervikuna, tuleks sõltumatute ekspertidega määratleda Eesti tuuleenergia omatarbe sobivaim maht. Arvestada tuleks nii taastuvenergeetika eesmärkide, teiste majandustegevuste, ökoloogilise taluvusvõime ja vajadusega säilitada rannikute pärandmaastikud.

Alles pärast Eesti omavajaduse katmist, esimese etapi meretuuleparkide tööhakkamist ja vastavate energiatootmise, keskkonnamõtjude jm kogemuste selgumist ning avamere tuule- jm taastuveneergetika tehnoloogiate küpsust ja siseriikliku oskusteabe akumulereerumist, oleks võimalik asuda laiendama tuuleenergeetika arendusi laiendama. Selleks ajaks on olemas piisav oskusteave ning kogemused ujuvplatvormidel asuvate tuuleparkide osas. Keskkonnamoormuse raskuspunkti võiks enam nihutada majandusvööndi vetesse. Praeguses plaanis on suur osa tuuleenergeetika arenduskoormusest kavas paigutada nii ökoloogiliselt kui sotsiaal-majanduslikult liiga tundlikku ranniku lähivööndisse alates 10 km kauguselt rannast.

Kaasaegne meretuulepark on kavandatud tootma 2 - 4+ TW elektrit aastas[3]. Seega oleks Eesti omatarbe rahuldamiseks vaja umbes 3 kuni 100 tuulikuga tuuleparki kogu Eesti merealale. Tuleks avaliku ja ühiskondliku kokkuleppena keskenduda nende mõne ala võimalikult kvaliteetsele ja konsensuslikule väljasõelumisele. Kui vastav strateegiline plaan ja eesmärk on täidetud, on ühiskondliku konsensusse korral võimalik nende alade kasutuselevõtt lahendada üpris kiiresti vastava eriplaneeringu korras. Seejärel on avalikke huvisid kõige paremini teeniv lahendus, kus eriplaneeringuga määratud alade hoonestusluba antakse arendamiseks välja riigi poolt avaliku rahvusvahelise enampakkumise korras, kus lisaks rahalisele kasule võetakse arvesse nii ökoloogilise kui sotsiaalse kompensatsioonipaketi parimat pakkumist.

Kahjuks on riik lubanud minna mereala kasutamisel pigem isevoolu teed ja aktsepteerib hoonestuslubade taotluste esitamist nii planeeritavatel tuuleenergeetika aladel kui neist väljaspool. Planeering sellisel kujul ei lahenda olulisi probleeme ega loo paremat praktikat, sest jutustab üpris mehhaaniliselt ümber olemasolevate piirangualade ja energeetika arendusalade soove, ent ei loo ei mere kasutajatele ja ranniku kogukondadele ning ülejäänud ühiskonnale selget ja loogilist ning hästi läbi töötatud ja konsensuslikku lahendust. See ei loo ei ühiskonnale, teistele mereruumi kasutajatele ega ka arendajatele piisavat õigusselgust ja kindlust. Suure tõenäosusega takerdub merel vajalik roheenergiapööre sellise planeerimiskaose jätkumisel pikkadesse ja kulukatesse kohtuvaidlustesse, mis raskendab ja takistab Eesti riigil rahvusvahelisi taastuveneergetika kohustusi täita.

[1] Sullivan, R.G., Kirchner, L.B., Cothren, J., Winters, L.J. (2013) Offshore Wind Turbine Visibility and Visual Impact Threshold Distances. Environmental Practice, Volume 15.

[2] <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/marine-environment-26-2020/et/>

[3] Saare Wind Energy ja Enefit Green hoonestusloa taotlused